

The Lady in Violet:
OLGA SHEHANOVA-SHISHKOVA

Logis Publishing House

Sofia, 2019

Дамата във виолетово:

ОЛГА ШЕХАНОВА-ШИШКОВА

Издателство „Логос“

София, 2019

Olga Shehanova-Shishkova

Georgeta Nazarska

Family Background, Education, Social Circle

Olga Shehanova was born in Plovdiv on 16 July 1895. She was the second daughter of Petko Shahanov (1858–1921), a member of an eminent family from Stara Zagora,¹ a Russian-educated physicist² and Russophile who taught at the Co-ed High School in Thessalonica, the Co-ed High School in Plovdiv, the Boys' High School in Ruse, the Boy's High School No. 2 in Sofia, and the Higher Teacher-Training Course in Plovdiv, where he was principal.³ Her mother, Evgeniya Semyonovna Annenkova (1863–?), came from a family of a Russian military engineer and a French lady⁴ from Saint Petersburg and was reputedly a good pianist. Her uncle, Pavel S. Annenkov (1861–1920), was among the well-known members of Narodnaya Volya, a journalist and writer. Her cousin, Yury P. Annenkov (1889–1974), was a representative of both the Russian and the French avant-garde, a follower of Cubism and Futurism, a set designer, graphic artist and illustrator.

Russian culture and the Russian language played a central role in the education and upbringing of the family's other two daughters:

¹ Vasileva, S. Saga za Shahanovi [A saga about the Shahanovs]. Uchastie, 1998, no. 4, pp. 13–14. The members of this family spelled their surname alternatively as Shehanov/Shehanova or Shahanov/Shahanova.

² He completed the Mechanic-Technical School in Moscow (1885) and graduated in Physics from Saint Petersburg University (1892).

³ Curriculum vitae, 1975. Personnel file of Olga Shehanova-Shishkova. Departmental Archive of the Union of Bulgarian Artists; TsDA [Tsentralen Darzhaven Arhiv/Central State Archives], f. [fond/archive collection] 117, op. [opis/inventory] 40, a.e. [arhivna edinitsa/file] 1581, l. [list/folio] 3–8.

⁴ Semen Epafroditovich Annenkov and Maria Loginovna Desbart.

Олга Шеханова-Шишкова

Жоржета Назърска

Семейна среда, образование, приятелски кръг

Олга Шеханова е родена на 06/16.07.1895 г. в Пловдив. Дъщеря е на Петко Шаханов (1858–1921) – старозагорчанин¹, физик, руски възпитаник² и русофил, учителствал в Солунската мъжка и девическа гимназия, Пловдивската девическа и мъжка гимназия, Русенската мъжка гимназия, II Софийска мъжка гимназия, Висшия педагогически курс в Пловдив, където е директор³. Майката Евгения Семьоновна Анненкова (1863–?) произхожда от семейство на руски военен инженер и французотика⁴ от Петербург, и е добра пианистка. Вуйчо ѝ Павел С. Анненков (1861–1920) е сред известните народоволци, журналист и писател. Братовчед ѝ Юрий П. Анненков (1889–1974) е смятан за представител на руския и на френския художествен авангард, последовател на кубизма и футуризма, сценограф, график и илюстратор.

Руската култура и език са в основата на образованието и възпитанието на дъщерите: г-р Елена Шеханова-Степанова (1893–1962) – лекарка психиатър⁵ и Надежда Шаханова-Геор-

¹ Василева, С. Сага за Шаханови. // Участие, 1998, № 4, с. 13–14. Членовете на рода се именуваат различно – Шеханови или Шаханови.

² Завършил Механо-техническо училище в Москва (1885) и физика в Санктпетербургския университет (1892).

³ Автобиография, 1975. Кадрово досие на Олга Шеханова-Шишкова. (Ведомствен архив на СБХ; ЦДА, ф. 117, оп. 40, а.е. 1581, л. 3–8).

⁴ Семьон Епафродитович Анненков и Мария Логиновна Дебар (Desbart).

⁵ Елена Шеханова-Степанова учи медицина в Санкт-Петербург

Dr. Elena Shehanova-Stepanova (1893–1962), a psychiatrist,⁵ and Nadezhda Shahanova-Georgieva (1899–?), an agronomist. The middle daughter, Olga, grew up in Plovdiv where she completed the local Girls' High School. She was fluent in Russian, French and German. She was admitted to the Faculty of Physics and Mathematics of Sofia University,⁶ but moved to the State Art School in Sofia where she graduated in Painting in the class of Prof. Ivan Mrkvička (1920).⁷ After graduation she followed the family tradition and worked as an art teacher at the Teachers' Training Institute and the Exemplary Middle School in Sofia (1920–1925).⁸

⁵ Elena Shehanova-Stepanova studied medicine in Saint Petersburg (1912–1914) and graduated in the first class at the Faculty of Medicine of Sofia University (1924). She was senior assistant at the Neuropsychiatric Clinic at Sofia University, the first woman university lecturer in psychiatry (1924–1934), head of the Nervous and Mental Disorders Ward at the Lovech Hospital (1938–1941), manager-doctor (1942–1950) at the State Hospital for Mentally Ill Women in Karlukovo, head of a ward at the Mental Hospital in Kurilo (1950–1952), instructor of a course for psychoneurologists at the ISUL Hospital in Sofia (1951–1952), school doctor at the Auxiliary School for Mentally Retarded Children in Sofia (1952–1954), member of the Scientific Society of Neurologists, Psychiatrists and Neurosurgeons (1950–1962). She was a translator of Oscar Wilde, Leonid Andreev, and Ivan Turgenev (TsDA, f. 108k, op. 2, a.e. 1200, l. 84–86, 94–96; Nazarska, G. Dostapat na zhenite do balgarskata universitetska nauka, 1918–1944 [Women's Access to Bulgarian University Science, 1918–1944]. *Istoricheski pregled*, 2005, no. 5–6, pp. 116–147; Nazarska, G. Vazmozhnosti za karieren rastezh na balgarskite lekarki prez parvata polovina na XX vek [Career Opportunities of Bulgarian Women Doctors in the First Half of the 20th Century]. *Asklepios*, 2016, no. 1–2, pp. 259–270).

⁶ Curriculum vitae, 1975. Personnel file of Olga Shehanova-Shishkova. Departmental Archive of the Union of Bulgarian Artists.

⁷ T. Pri uchenitsite hudozhnitsi. Izipitni izlozhbi [Visiting the student artists. Examination exhibitions]. *Zora*, no. 331, 23 June 1920. In this article, two paintings by Shehanova are reviewed as quite good. As a student, she painted still lifes, birds, etc. TsDA, f. 2005K, op. 1, a.e. 214, l. 1–3. Ivan (Jan Václav) Mrkvička (1856–1938), Czech-born Bulgarian painter, one of the founders of modern Bulgarian fine art. Co-founder of the first association of Bulgarian artists, first principal of the State Art School in Sofia (today's National Academy of Art), member of the Bulgarian Academy of Sciences.

⁸ TsDA, f. 117, op. 40, a.e. 1581, l. 3–8.

Evgeniya and Petko Shahanov

Source: Plovdiv State Archive, f. 1666, op. 1, a.e. 19, l. 36

Евгения и Петко Шаханови

Източник: Държавен архив – Пловдив, ф. 1666, оп. 1, а.е. 19, л. 36

In the 1920s Olga married Dr. Georgi Enchev Shishkov (1888–after 1984). Born in Targovishte, he was a clerk at the Ministry of Trade, Industry and Labour, a shareholder in the textile enterprise *Badashtnost* – P. Shtarbanov–Samokov, an official at the Ministry of Foreign Affairs and Public Worship (MFAPW), and secretary of the Bulgarian Consulates General in Riga, Helsinki, and Cologne.⁹

The family had two sons. The Shishkovs were close to the family of the writer Stiliyan Chilingirov,¹⁰ a colleague of Petko Shahanov who had known Olga since she was a student.¹¹ Their friendship with the sisters Tatyana and Zina Kirkov came from their ties to the Russian colony in Sofia, their common love of music, and their feminist convictions and activities at the Bulgarian Association of University Women (BAUW). Olga socialised with one of the first Bulgarian women artists, Elisaveta Konsulova-Vazova and her husband, the politician Boris Vazov.¹² The Shishkovs were part of the social circle of the king's secretary, Pavel Gruev,¹³ the Polish ambassador, Tadeusz Grabowski, and the diplomat Georgi Kyoseivanov.¹⁴

⁹ TsDA, f. 477, op. 1, a.e. 4838, l. 7; DA [*Darzhaven arhiv*/State Archive] – Sofia, f. 241K.

¹⁰ Stiliyan Chilingirov (1881–1962), Bulgarian writer, ethnographer, public figure and politician, known as the 'last Bulgarian National Revival activist'. One of the founders of the Union of Bulgarian Writers, and its chairman (1941–1944). From 1923 director of the National Ethnographic Museum in Sofia. Member of the 15th Ordinary National Assembly (1911–1913).

¹¹ TsDA, f. 108k, op. 2, a.e. 1200, op. l. 83.

¹² Elisaveta Konsulova-Vazova (1881–1965), known internationally as Elissaveta Konsuloff-Vazoff, was one of the first Bulgarian women artists. She was a flower still life and portrait painter. Her first solo exhibition was in 1919 in Sofia, followed by solo exhibitions in Prague, Pilsen and Bratislava. Co-founder of the Native Art Association. Wife of the Bulgarian ambassador in Prague, Boris Vazov. Boris Vazov (1873–1957) was the youngest brother of the 'patriarch of Bulgarian literature', Ivan Vazov. He was a well-known journalist and politician, a Mayor of Sofia and a member of five parliaments.

¹³ Pavel Gruev (1879–1945). After studying law in Grenoble, he worked at the Ministry of Foreign Affairs and Public Worship (MFAPW). In 1916 he was appointed to King Ferdinand's secret Cabinet. Throughout the reign of King Boris III (1918–1943), he served as his secretary and chief of his chancellery. Gruev was sentenced to death by the so-called People's Court and executed in 1945.

¹⁴ DA – Targovishte, ChP [*Chastichno postaplenie*/Fractional acquisition]

гиева (1899–?) – агрономка. Средната гъщеря, Олга, израства в Пловдив, където завършва местната Девическа гимназия. Владее руски, френски и немски език. Приета е във Физико-математическия факултет на Софийския университет⁶, но се премества в Държавното рисуващо училище, и се дипломира в класа по живопис на проф. Иван Мърквичка (1920)⁷. След дипломирането си работи по семейна традиция като учителка по рисуване в Учителския институт и образцовата прогимназия в София (1920–1925)⁸.

През 20-те години се омъжва за г-р Георги Енчев Шишков (1888 – след 1984) – родом от Търговище, чиновник в Минис-

(1912–1914), завършва с първия випуск на МФ в СУ (1924). Работи като главен асистент в Невро-психиатричната клиника, първата жена университетски преподавател по психиатрия (1924–1934), началник на Отделение по Нервно-психиатрични болести в Ловешката болница (1938–1941), управител-лекар (1942–1950) на Държавната болница за душевно болни жени в Карлуково, Луковитско, началник на Отделение в Психиатричната болница в Курило (1950–1952), ръководителка на курс за психоневролози в ИСУЛ (1951–1952), училищна лекарка в Помощното училище за бавноразвиващи се деца (1952–1954), член на Научното дружество на невролозите, психолозите и неврохирурзите (1950–1962). Преводачка на О. Уайлд, Л. Андреев и Ив. Тургенев. (ЦДА, ф. 108К, оп. 2, а.е. 1200, л. 84–86, 94–96; Назърска, Ж. Достъпът на жените до българската университетска наука, 1918–1944. // *Исторически преглед*, 2005, № 5–6, с. 116–147; Назърска, Ж. Възможности за карьерен растеж на българските лекарки през първата половина на ХХ век. // *Академици*, 2016, № 1–2, с. 259–270).

⁶ Автобиография, 1975. Кадрово досие на Олга Шеханова-Шишкова (Ведомствен архив на СБХ).

⁷ Т. При учениците художници. Изпитни изложби. // *Зора*, № 331, 23 юни 1920. В статията се рецензират две работи на Шеханова като твърде сполучливи. Като студентка рисува натюрморти, птици и др. (ЦДА, ф. 2005К, оп. 1, а.е. 214, л. 1–3).

⁸ ЦДА, ф. 117, оп. 40, а.е. 1581, л. 3–8.

Work and Professional Networks

As a freelancer from 1925 onwards, Shehanova worked in two fields of art: painting (landscapes, portrait, interiors and still lifes) and applied art (fashioning silver jewellery). In her paintings she created an intimate, cosy atmosphere: she used pure, unmixed colours, and achieved effects with sharp contrasts and by applying thick layers of paint on the canvas. Her landscapes are idyllic. She was attracted to romantic motifs as well as to the interiors of homes, workshops, rooms, verandas and yards. Her paintings are characterized by their bright colours, which brought her close to Impressionism.¹⁵ She loved painting plein air – in Pazardzhik, Samokov, the Rila mountains, on Mount Musala, in summer and autumn.¹⁶ When painting outdoors, her favourite mode of transport was the bicycle.¹⁷

Shehanova's work was received very well. It garnered positive press reviews from authoritative art critics and was noticeable in the sales of her paintings.¹⁸ Despite this, the young artist remained true

493. Georgi Kyoseivanov (1884–1960). He studied law in Paris. During his long career at the MFAPW, he served at the Bulgarian diplomatic missions in Rome (1912), Constantinople (1913–1915), Bern (1918–1920), Berlin (1920), Paris (1923–1924), and Bucharest (1925). Minister plenipotentiary (ambassador) to Greece (1926–1931), Romania (1931–1933), Yugoslavia (1933–1934) and Switzerland (1940–1944). Minister of foreign affairs (1935) and prime minister (1935–1940).

¹⁵ Nikolaeva, A. Olga Shehanova-Shishkova – opit za portret s kartini ot edno darenie [Olga Shehanova-Shishkova: an attempt at a portrayal based on paintings from a donation]. In: Daneva, A. and V. Dimitrov, eds. *Mezhdu obraza i texta. Sbornik v chest na dots. Ruzha Marinska* [Between the Image and the Text: A Festschrift for Assoc. Prof. Ruzha Marinska]. Sofia: New Bulgarian University, 2014, pp. 160–172; TsDA, f. 117, op. 40, a.e. 1581, l. 3–6.

¹⁶ TsDA, f. 1477k, op. 1, a.e. 188, op. l. 1. 8; Nikolaeva, Olga Shehanova-Shishkova, p. 168.

¹⁷ TsDA, f. 1477k, op. 1, a.e. 188, l. 4–5.

¹⁸ TsDA, f. 1477k, op. 1, a.e. 188, l. 7, 9, 10, 12; *Predel*, vol. I, no. 9–10, 1935, pp. 28–29; Balabanov, N. Izlozhibi. Olga Shehanova-Shishkova otkri v izlozhibeniya salon na ul. "Aksakov" [Exhibitions. Olga Shehanova-Shishkova opens at exhibition salon on Aksakov St]. *Zaveti*, vol. II, no. 8–9, 1935, pp. 168–169; Kovachev, M. Izlozhibata na Olga Shehanova-Shishkova [Olga Shehanova-Shishkova's exhibition]. *Literaturen chas*, vol. II, no. 14, 9 October 1935, p. 8; Ch-v, P. Uspehite na edna balgarska hudozhnitsa v chuzhbina

merstvoto na търговията, промишлеността и труда, акционер в Текстилното предприятие „Бъдащност/ П. Щърбанов“ – Самоков, служител в Министерството на външните работи и изповеданията (МВРИ), секретар на българските генерални консулства в Рига, Хелзинки и Кьолн⁹.

Семейството отглежда двама синове. То поддържа близки отношения с фамилията на писателя Стилиян Чулинциров – колега на Петко Шаханов, познаващ Олга от студентските години¹⁰. Със сестрите Татяна и Зина Куркови ги свързва столичната руска колония, любовта към музиката, феминистките убеждения и дейността в Дружеството на българките с висше образование (ДБВО). Олга общува с една от първите ни художнички Елисавета Консулова-Вазова и със съпруга ѝ – политикът Борис Вазов. Шишкови са в приятелския кръг на царския секретар Павел Груев, на полския посланик Тадеуш Грабовски, на дипломата Георги Кьосеиванов¹¹.

Творчество и професионални мрежи

От 1925 г., когато излиза на свободна практика, Шеханова работи в две самостоятелни области – живопис (пейзаж, портрет, интериор и натюрморт) и приложно изкуство (изработка на сребърни украшения). В картините си постига интимна атмосфера, като ползва различни подходи в цветовото израждане – ярки контрасти и звучни тонове или с деликатна монохромна моделировка. Привличат я различни мотиви от заобикалящия я свят – от интериори до широко планински панорами. Характерен е интересът ѝ към силата на цвета, често търсещ опора в някои импресионистични похвати¹². Обича да рисува пленер – в

⁹ ЦДА, ф. 477, оп. 1, а.е. 4838, л. 7; ДА – София, ф. 241К.

¹⁰ ЦДА, ф. 108К, оп. 2, а.е. 1200, л. 83.

¹¹ ДА – Търговище, ЧП 493.

¹² Николаева, А. Олга Шеханова-Шишкова – опит за портрет с

Dr. Elena Shehanova-Stepanova

Source: TsDA, f. 108K, op. 2, a.e. 1200, l. 81

Д-р Елена Шеханова-Степанова

Източник: ЦДА, ф. 108К, оп. 2, а.е. 1200, л. 81

Пазарджик, Самоков, на Рила, на вр. Мусала, през лятото и есента¹³. Сред природата се придвижва с дамски велосипед¹⁴.

Творчеството на Шеханова е прието много добре. В печата излизат положителни рецензии от авторитетни критици, вкл. се откупват нейни картини¹⁵. Въпреки това, следвайки своите обществени възгледи, младата художничка застава сред учредителките на Секцията на художничките към ДБВО (1928) – формация, която цели да утвърди мястото на жените в художественото пространство и равнопоставеността им в професията, да им осигури възможности да участват в общи изложби, да бъдат награждавани, да имат откупки. Шеханова е избрана за първата председателка на формацията¹⁶. Активна в представянето пред публика на „женското творчество“, Секцията организира ежегодни изложби¹⁷, в които Олга дава свои произведения¹⁸. Приготвила три картини за тази през 1935 г., тя откровено признава в писмо до приятел, че целта ѝ е по-скоро да рекламира предстоящата си самостоятелна изложба: „Да се чуе моето забравено име. И аз взех да ставам предвидлива и

картини от едно гарение. // Данева, А., В. Димитров, съст. Между образа и текста. Сб. в чест на доц. Р. Маринска. София: НБУ, 2014, с. 160-172; ЦДА, ф. 117, оп. 40, а.е. 1581 л. 3-6.

¹³ ЦДА, ф. 1477К, оп. 1, а.е. 188, л. 8; Николаева, А. Цит. съч., с. 168.

¹⁴ ЦДА, ф. 1477К, оп. 1, а.е. 188, л. 4-5.

¹⁵ ЦДА, ф. 1477К, оп. 1, а.е. 188, л. 7, 9, 10, 12; *Преглед*, I, 1935, № 9-10, с. 28-29; Балабанов, Н. Изложби. Олга Шеханова-Шишкова откри в изложбения салон на ул. „Аксаков“. // *Завети*, II, 1935, № 8-9, с. 168-169; Ковачев, М. Изложбата на Олга Шеханова-Шишкова. // *Литературен час*, II, № 14, 9 окт. 1935, с. 8; Ч-в, П. Успехите на една българска художничка в чужбина. // *Вестник на жената*, № 707, 17 ноем. 1937.

¹⁶ Национален музей на образованието – Габрово, ф. 11, оп. 1, инв. № 10788.

¹⁷ Nazarska, G. Bulgarian Association of University Women, 1924-1950. // *Aspasia*. International Yearbook for Women's and Gender History of Central, Eastern and South Eastern Europe, 2007, vol. 1, pp. 153-175; Балчева-Божкова, М. Преодоляване на границите. Секцията на жените художнички към ДБВО (1928-1941). // *Проблеми на изкуството*, 2017, № 4, с. 23-29.

¹⁸ Национален музей на образованието – Габрово, ф. 11, оп. 1, инв. № 10772, инв. № 10788; Николаева, А. Цит. съч., с. 162.

to her social views and became one of the founders of the Women Artists' Section at the Bulgarian Association of University Women (1928), an association whose aim was to assert the place of women on the Bulgarian art scene and their equal standing in the profession, to provide them with opportunities to participate in collective exhibitions, to win awards and to sell their work. Shehanova was elected the first chairwoman of this association.¹⁹ Active in presenting 'women's art' to the public, the Women Artists' Section organized annual exhibitions²⁰ in which Olga took part.²¹ Having prepared three paintings for submission to the annual exhibition in 1935, she frankly admitted in a letter to a friend that her aim was more to promote her coming solo exhibition: "To make my forgotten name heard. I, too, am becoming prudent and practical – regrettably, *c'est la vie*."²² Her first solo exhibition in Bulgaria was opened by Grigor Vasilev²³ in the autumn of 1935 and was well-received.²⁴

In the 1930s the Women Artists' Section expanded its national network, mounting an exhibition in Belgrade and Zagreb at the in-

[The Successes of a Bulgarian Woman Artist Abroad]. *Vestnik na zhenata*, no. 707, 17 November 1937.

¹⁹ National Museum of Education – Gabrovo, f. 11, op. 1, inv. no. 10788.

²⁰ Nazarska, G. Bulgarian Association of University Women, 1924–1950. In: *Aspasia. International Yearbook for Women's and Gender History of Central, Eastern and South Eastern Europe*, 2007, vol. 1, pp. 153–175; Balcheva-Bozhkova, M. Preodolyavane na granitsite. Sektsiyata na zhenite hudozhnitski kam DBVO (1928–1941) [Overcoming boundaries. The Women Artists' Section at the BAUW (1928–1941)]. *Problemi na izkustvoto*, 2017, no. 4, pp. 23–29.

²¹ National Museum of Education – Gabrovo, f. 11, op. 1, inv. no. 10772, inv. no. № 10788; Nikolaeva, Olga Shehanova-Shishkova, p. 162.

²² TsDA, f. 1477k, op.1, a.e. 188, l. 4–5.

²³ Grigor Vasilev (1883–1942). After graduating in Law from Sofia University, he joined the Bulgarian Social Democratic Party, but in the early 1920s 'defected to the right' and acquired eminence in the Democratic Party, and later on in the Democratic Concord. He was minister of agriculture (1930–1931) and member of eight parliaments.

²⁴ Parva samostoyatelna izlozhba na Olga Shehanova-Shishkova v "Aksakov", otkrita ot Grigor Vasilev [First solo exhibition of Olga Shehanova-Shishkova at Aksakov opened by Grigor Vasilev]. *Literaturen chas*, vol. II, no. 2, 25 September 1935. TsDA, f. 1477K, op. 1, a.e. 188, l. 9.

The Shishkovs

Source: TsDA, f. 1477k, op. 1, a.e. 188

Сем. Шишкови

Источник: ЦДА, ф. 1477К, оп. 1, а.е. 188

Exhibition of the Women Artists' Section visited by Queen Giovanna of Bulgaria, 1930s. Shexanova is first left

Source: TsDA, f. 3K, op. 15, a.e. 227.

Изложба на Секцията на жените художници, посетена от царица Йоанна, 30-те години на XX в. Шеханова е първа от ляво надясно

Източник: ЦДА, ф. 3К, оп. 15, а.е. 227

invitation of the Yugoslav Association of University Women (1937).²⁵ Shehanova submitted two paintings of Finnish landscapes for this exhibition. Three years later she joined a group of Bulgarian women artists who took part in an exhibition in Athens organised by the Greek-Bulgarian Association.²⁶

Shehanova was also a founder of the Union of Bulgarian Artists (1930), in whose art exhibitions she participated in 1936 and 1937, in addition to being a member of the Association of South Bulgarian Artists.²⁷

²⁵ Forty-five women artists participated with 156 works in this exhibition (*Kulturen pregled*, 1937, no. 4, p. 9). Similar exhibitions were later held in Athens and Egypt (1938–1939) (*Kulturen pregled*, 1938, no. 1, p. 7; no. 3, p. 6; 1939, no. 1, p. 7; no. 2, p. 6).

²⁶ Genova, I. *Modernisms and Modernity – (Im)Possibility for Historicizing. Art in Bulgaria and Artistic Exchanges with Balkan Countries*. Sofia: *Ida – Kr. Ganchev*, 2004, pp. 212–224.

²⁷ TsDA, f. 117, op. 40, a.e. 1581, l. 3–8. Cf. Linkov, K. 75 godini ot zhdavneto na Druzhestvoto na yuzhnobalgarskite hudozhnitsi [75 years since

практична, за жалост *се ла ви*¹⁹. Първата ѝ индивидуална изява е открита от Григор Василев през есента на същата година и има добър прием²⁰.

През 30-те години Секцията на художниците разширява своята национална мрежа, гостувайки на свои колеги от Белград и Загреб по покана на Югославското дружество на университетските жени (1937)²¹. За тази изложба Шеханова изпраща две картини с фински сюжети. Три години по-късно тя се включва в групата на художниците, които участват в изложба в Атина, иницирана от Гръцко-българското дружество²².

През годините Шеханова се нарежда сред дейните участници на още две артистични асоциации - на Съюза на дружествата на художниците в България, в чиито ежегодни общи изложби излага свои творби, и на Дружеството на южнобългарските художници, на което е и съосновател²³.

Културни взаимодействия в Прибалтика

През 30-те години Шеханова живее в Естония, Латвия, Финландия и Германия. Придружавайки съпруга си по време на дипломатическата му служба, тя не прекъсва своята артистична дейност. По подобие на Елисавета Консулова-Вазова, също ученичка на Иван Мърквичка и съпруга на българския посланик в Прага, установява контакти с художествените среди в

¹⁹ ЦДА, ф. 1477К, оп. 1, а.е. 188, л. 4–5.

²⁰ *Литературен час*, II, № 2, 25 септ. 1935, Първа самостоятелна изложба на Олга Шеханова-Шишкова в „Аксаков“, открита от Григор Василев (ЦДА, ф. 1477К, оп. 1, а.е. 188, л. 9).

²¹ В нея участват 45 художници със 156 творби (*Културен преглед*, 1937, № 4, с. 9). По-късно са открити изложби в Атина и Египет (1938–1939) (*Културен преглед*, 1938, № 1, с. 7; № 3, с. 6; 1939, № 1, с. 7; № 2, с. 6).

²² Genova, I. *Modernisms and Modernity – (Im)Possibility for Historicizing. Art in Bulgaria and Artistic Exchanges with Balkan Countries*. Sofia, 2004, pp. 212–224.

²³ ЦДА, ф. 117, оп. 40, а.е. 1581, л. 3–8. Срв. Линков, Кр. 75 години от създаването на Дружеството на южнобългарските художници. // *Изкуство*, 1987, № 10, с. 7–15.

Cultural Interactions in the Baltic Sea Region

In the 1930s Shehanova lived in Estonia, Latvia, Finland and Germany, accompanying her husband on his diplomatic assignments, though never letting up on her artistic activities. Like Elisaveta Konsulova-Vazova, who was also a student of Ivan Mrkvička and the wife of the Bulgarian ambassador in Prague, she established contacts with the artistic circles of the Baltic countries – at first with the Russian communities, and later with local artists.²⁸

When they first arrived in Riga, the Shishkovs were able to use the acquaintances and political contacts of Olga's maternal uncle, Pavel Annenkov, to find their way around the social scene. They contacted Maxim I. Hanfman (1873–1934), a friend of Annenkov's from the Constitutional Democratic (Kadet) Party and current editor-in-chief of the Russian-language newspaper *Segodnya*. Through his wide circle of associates, Hanfman introduced them to the Russian community and the local Jewish elite.²⁹ The Shishkovs also worked closely with Nikolai D. Gudkov, the owner of a Russian publishing house for esoteric literature.³⁰

the creation of the Association of South Bulgarian Artists]. *Izkustvo*, 1987, no. 10, pp. 7–15.

²⁸ In Tallinn the Shishkovs got to know Prof. Righolm and his daughter Tatyana (1930) (DA –Targovishte, ChP 493).

²⁹ Ravdin, B., L. Fleyshman and Y. Abyzov. *Russkaya pechat' v Rige: iz istorii gazety "Segodnya" 1930-h godov* [The Russian press in Riga: from the history of the newspaper *Segodnya* in the 1930s]. Stanford, 1997. Shehanova painted a portrait of Hanfman (DA – Targovishte, ChP 493).

³⁰ Abyzov, Y. *A izdavalos' eto v Rige, 1918-1944* [This was published in Riga, 1918–1944]. Moscow: Biblioteka-fond "Russkoe zarubezh'e", 2006, p. 104. Shehanova painted portraits of Gudkov's family (DA – Targovishte, ChP 493).

Besides the above-mentioned social networks which Shehanova used to promote her art in the Baltic countries, she may have relied on the underground networks of occult societies. There is indirect evidence which suggests that she and her husband were drawn to occult ideas: their close relationship with Natalia Borisovna Nordman-Severova (1863–1914), the partner of the artist Ilya Repin, who was known for her occult pursuits; their ties to the newspaper *Segodnya* which propagated the activities of spiritualist and theosophical lodges; their friendship with Nikolai Gudkov, a publisher of occult literature including works by Helena Blavatsky, Nicholas Roerich, and books of yoga.

Catalogue of the Belgrade exhibition of Bulgarian women artists, 1937

Source: Genova, I. *Modernisms and Modernity - (Im)Possibility for Historicizing. Art in Bulgaria and Artistic Exchanges with Balkan Countries*. Sofia, 2004, pp. 46–48.

Катаалог на Белградската изложба на българските жени художнички, 1937 г.

Източник: Genova, I. *Modernisms and Modernity - (Im)Possibility for Historicizing. Art in Bulgaria and Artistic Exchanges with Balkan Countries*. Sofia, 2004, p. 46–48

Portrait of Eva Klaus, Riga, 1931

Source: DA - Targovishte, ChP 493

Портрет на Ева Клаус, Рига, 1931 г.

Източник: ДА - Търговище, ЧП 493

прибалтийските държави, отначало с руските общности, а по-късно - с местни творци²⁴.

Пристигнали в Рига, отначало Шишкови използват познанството и политическите връзки на вуйчото на Олга, Павел Анненков. Насочват се към Максим Ип. Ханфман (1873-1934) - негов приятел от Кадетската партия и настоящ главен редактор на рускоезичния в-к „Сегодня“. Чрез широкия си кръг сътрудници той ги свързва с руската колония и местния еврейски елит²⁵. Българите си сътрудничат и с Николай Д. Гудков - собственик на руско издателство за езотерична литература²⁶.

Впоследствие те разширяват кръга от своите познания с латвийски министри, политици и интелектуалци. За това допринася приятелството им с Ада фон Деркс - аристократка и бивша съпруга на българския дипломат Благой Петров, както и с Йозеф Клузман (Josef Klugmann) - поче-

²⁴ В Талин Шишкови се запознават с проф. Ригхолм и дъщеря му Татяна (1930). (ДА - Търговище, ЧП 493).

²⁵ Равдин, Б., Л. Флейшман, Ю. Абызов. Русская печать в Риге: из истории газеты „Сегодня“ 1930-х годов. Станфорд, 1997. Шеханова рисува негов портрет. (ДА - Търговище, ЧП 493).

²⁶ Абызов, Ю. А издавалось это в Риге, 1918-1944. Рига: Библиотека-фонд Русское зарубежье, 2006, с. 104. Шеханова рисува портрети на семейството му. (ДА - Търговище, ЧП 493).

Освен споменатите социални мрежи, които Шеханова използва, за да получи изява в прибалтийските страни, е възможно да е разчитала и на „невидимите“ („скритите“) мрежи на окултните общества. Има непреки доказателства, които дават основание да се предположи, че тя и съпругът ѝ са били последователи на окултни идеи. За това свидетелстват близостта на семейството с Наталия Б. Нордман-Северова (Natalia Borisovna Nordman-Severova) (1863-1914) - съпруга на И. Репин, известна с окултните си занимания; връзката им с в-к „Сегодня“, пропагандиращ дейността на спиритистки и теософски ложи; приятелството с Николай Гудков, издател на окултна литература, вкл. Е. Блаватска, Н. Ръорих и книги за йога.

They later expanded their social circle to Latvian government ministers, politicians and intellectuals. In doing so, they were helped by their friendship with Ada von Dercks, an aristocrat and former wife of the Bulgarian diplomat Blagoy Petrov, and with Josef Klugmann, honorary consul of Bulgaria, with whom Georgi Shishkov had worked in Riga.³¹ In the Latvian capital Shehanova painted portraits of the information director Gerhard Haufmann, transport minister Paul Kaupmann, Eva Klaus, Rada-Ada Petroff, granddaughter of General Racho Petrov, and the ballet dancer E.A. Gangieva-Birsnieks.³²

In 1931 Shehanova had a solo exhibition in the Bulgarian section of the First Slavic Exhibition in Riga. She included, in addition to her oil paintings, works of Bulgarian applied art designed by her and sewn under her supervision. She also gave a talk on Bulgarian folk art.³³

After a break in his diplomatic career, Georgi Shishkov assumed a diplomatic post in Finland in 1937, a country with which Olga had long been connected. As a child, she had visited her uncle Pavel Annenkov,³⁴ a neighbour of Ilya Repin, whose villa in Karelia was a meeting place for Russian pre-revolutionary artists. It is quite possible that having arrived in Helsinki, the Shishkovs used their old contacts.

In Finland, Olga also actively used her husband's professional contacts – the president and government ministers, for example – but she gradually built up her own circle through the artists who were close to her uncle and to Repin, and through women artists and the local art associations. In Helsinki, she was introduced to the Kurpatoff family;³⁵ the husband, Leonid E. Kurpatoff, was a designer and applied artist, and chairman of the Association of Russian Artists in Finland. Olga Holmstrom-Kurpatoff was born in Russia, the daugh-

³¹ TsDA, f. 395K, op. 1, a.e. 1, 34-88; a.e. 2, l. 147-265.

³² DA – Targovishte, ChP 493.

³³ TsDA, f. 117, op. 40, a.e. 1581 l. 3-6; DA – Targovishte, ChP 493. The interwar period saw a 'boom' in exhibitions and expositions related to the 'native' concept. They corresponded to the creation of nation-states and the appearance of minority communities in Europe. In many countries the 'native' was sought in folklore, folk costumes, and folk arts and crafts.

³⁴ He had a villa in *Kuokkala*.

³⁵ DA – Targovishte, ChP 493.

Review of the Bulgarian section of the First Slavic Exhibition in Riga, 1931

Source: DA – Targovishte, ChP 493

Отзив за българската част от Първата славянска изложба в Рига, 1931 г.

Източник: ДА – Търговище, ЧП 493

мен консул на България, при когото работи Г. Шишков²⁷. В Рига Шеханова рисува портрети на Герхард Хауфман (Gerhard Haufmann) – директор на информацията, Паул Каупман (Paul Kaupmann) – министър на транспорта, Ева Клаус, Рада-Агелауда Петрова (Rada-Ada Petroff) – внучка на ген. Рачо Петров, на балерината Е. А. Гангиева-Бирзнек (E. A. Gangieva-Birsnieks)²⁸.

През 1931 г. Шеханова подготвя самостоятелна излож-

²⁷ ЦДА, ф. 395К, оп. 1, а.е. 1, л. 34-88; а.е. 2, л. 147-265.

²⁸ ДА – Търговище, ЧП 493.

Fru Schechanowa-Schischkova fotograferad i går hos Strindbergs.

Shehanova at the opening of her solo exhibition, Helsinki, 1937

Source: DA – Targovishte, ChP 493

**Шеханова на откриването на самостоятелната си изложба,
Хелзинки, 1937 г.**

Източник: ДА – Търговище, ЧП 493

ter of a Saint Petersburg jeweller of the House of Fabergé. A portrait and landscape artist whose preferred medium was watercolour and pastel, she was also a fashion designer. Having lived in Turku (Åbo) for many years, the Kurpatoffs likely introduced Shehanova to the local artists and gallery owners.

In Helsinki, Olga activated her contacts in another two fields: folklore and the women's movement. In July 1937 she did a plein-air in the Hagalund (Tapiola) locality near Helsinki, accompanied by a Finnish woman artist³⁶. Soon she also met Katariina (Kaisa) Kallio, the president's wife, a follower of folklore, amateur weaver of carpets

³⁶ TsDA, f. 1477K, op. 1, a.e. 188, l. 11.

ба в рамките на Българския отдел на Първата славянска изложба в Рига. Там, освен маслените си картини, тя нарежда образци на българското приложно изкуство, изработени по авторски модели и ушити под нейно ръководство. Художничката изнася сказка за българското народно изкуство²⁹.

След известно прекъсване, през 1937 г. Г. Шишков поема дипломатически пост във Финландия, с която Олга е свързана отдавна. В детството си тя е гостувала на своя вуйчо Павел Анненков³⁰ – съсед на Иля Репин, чиято вила в Карелия събира руската дореволюционна артистична бохема. Възможно е, пристигайки в Хелзинки, сем. Шишкови да използват именно старите си контакти.

Във Финландия Олга използва активно и мрежата от професионални контакти на съпруга си – президентът и министрите, но постепенно създава собствена мрежа чрез художниците, близки на вуйчо ѝ и на Репин, чрез мрежата на жените художнички и чрез местните художествени дружества. В Хелзинки тя се запознава със сем. Курпатови³¹. Съпругът Леонид Е. Курпатов (Leonid E. Kurpatoff) е дизайнер и приложник, председател на Дружеството на руските художници във Финландия. Олга Холмстрьом-Курпатова (Olga Holmstrom-Kurpatoff) е родена в Русия, дъщеря е на петербургски ювелир от фирма „Фаберже“, портретистка и пейзажистка, предпочита акварелната и пастелната техника, занимава се с мода. Живели дълги години в Турку, те вероятно свързват Шеханова с местните художници и галеристи.

В Хелзинки Олга активизира връзките си в още две области – народното творчество и женското движение. През юли 1937 г. тя прави пленер в местността Хугланд, в близост

²⁹ ЦДА, ф. 117, оп. 40, а.е. 1581 л. 3–6; ДА – Търговище, ЧП 493. В междувоенния период има „бум“ на изложбите и изложенията, свързани с „родното“. Те кореспондират със създаването на националните държави и с появата на малцинствени общности в Европа. В много държави „родното“ е търсено във фолклора, народните костюми и творчество.

³⁰ Той има вила в Куокала (Kuokkala).

³¹ ДА – Търговище, ЧП 493.

and textiles, and activist of the women's rights movement in Finland.

In October 1937 Shehanova mounted a solo exhibition at the Strindberg Art Gallery, a leading gallery in Helsinki, where she exhibited 70 paintings – landscapes of Bulgaria (Karlovo, Sozopol, Koprivshitsa, and Veliko Tarnovo) and of Finland, still lifes, flowers, and portraits.³⁷ The opening of the exhibition was attended by many of Finland's political and artistic elite: the president's wife, Kaisa Kallio, prime minister Aimo Kaarlo Cajander, former trade and industry minister Axel Palmgren, trade minister Kaarle Väinö Voionmaa, education minister Uuno Hannula, the sculptors Väinö Aaltonen and Meningen, the art critics Prof. Edvard Richter and Prof. Onni Okkonen. According to the press reviews, the exhibition was an 'unprecedented success': it was highly praised by authoritative reviewers, and paintings worth 20,000 leva³⁸ were purchased. As a result, the artist was commissioned to paint three new portraits for 60,000 leva.³⁹

Olga's solo exhibition was a good prelude to the Bulgarian ethnographic exhibition in Helsinki (24th November–12th December 1937), which was also held under the patronage of the president's wife, Kaisa Kallio, and opened with a speech by the education minister Uuno Hannula. Arranged by the National Ethnographic Museum and with the personal interest of its director, Christo Vakarelsky,⁴⁰ the exhibition

³⁷ Olga Schehanova-Schischkova. Strindbergin taidesalonki, Helsinki, lokakuu 1937 / Salon Strindberg, Helsingfors, oktober 1937. Helsinki, 1937.

³⁸ Approximately 2,600 present leva (1,300 euros) – editor's note.

³⁹ *Vestnik na zhenata*, no. 707, 17 November 1937; *Kulturen pregled*, 1937, no. 3, p. 11; DA – Targovishte, ChP 493. 60,000 leva are approximately 8,000 present leva (4,000 euros) – editor's note.

⁴⁰ This exhibition was organized at the invitation of Prof. V.I. Mansikka. Vakarelsky was introduced to the ethnographers Gyuyoni Vahter, Adalbert Hemeläinen and Asst. Kustaa Vilkkuna, and on his way back visited Prof. Oskar Loorits in Tartu, Estonia (Vakarelsky, Ch. *Moyat pat kam i prez etnografiyata* [My Way to and through Ethnography]. Sofia: Universitetsko izdatelstvo "Sv. Kliment Ohridski", 2002, p. 109). Christo Vakarelsky (1896–1979) was one of the most outstanding figures in Bulgarian ethnography. A long-serving curator and director of the National Ethnographic Museum in Sofia (1927–1948), he was also director of the National Museum in Skopje (1941–1944). Author of a multi-volume *Ethnography of Bulgaria* (in Bulgarian), later published also in Polish and German.

го столицата, придружена от финска художничка³². Скоро се запознава и с Катарина (Кайса) Нивала-Калио (Katarina (Kaisa) Nivala-Kallio) – съпруга на президента, увлечена от народното творчество, любителка тъкачка на килими и текстилни из-

Opening of the Bulgarian ethnographic exhibition, Helsinki, 1937

From left: (1) Christo Vakarelsky, (4) president Kyösti Kallio, (5) Olga Shehanova-Shishkova, (7) Kaisa Kallio, (8) Georgi Shishkov.

Source: DA – Targovishte, ChP 493

Откриване на българската етнографска изложба, Хелзинки, 1937 г.

От ляво надясно: (1) Хр. Вакарелски, (4) президентът Калио, (5) Шеханова, (7) президентшата Калио, (8) Г. Шишков.

Източник: ДА – Търговище, ЧП 493

гелия, деятелка на движението за равни права на финландските жени.

През октомври 1937 г. Шеханова организира своя самостоятелна изложба в централната художествена галерия „Стриндберг“ (Strindbergin taidesalonki), където излага 70 картини – пейзажи от България (Карлово, Созопол, Копривщица и

³² ЦДА, ф. 1477К, оп. 1, а.е. 188, л. 11.

Stoyanov and Shehanova in concert at Radio Helsinki, December 1938

Source: DA - Targovishte, ChP 493

Концерт на Стоянов и Шеханова в Радио Хелзинки

Източник: ДА - Търговище, ЧП 493

Търново) и Финландия, натюрморти, цветя и портрети³³. На откриването присъства част от политическия и артистичния елит: президентшата, министър-председателят Каяндер (Aimo Kaarlo Cajander), бившият министър на търговията и индустрията Палмгрен (Axel Palmgren), министърът на търговията Войонмаа (Kaarle Väinö Voionmaa), министърът на образованието Ханула (Uuno Hannula), скулпторите Алтонен (Wäinö Aaltonen) и Менинген, художествените критици проф. Рихтер (Edvard Richter) и проф. Оконен (Onni Okkonen). Според художествената критика, изложбата има „небивал успех“: оценена е високо от авторитетни рецензенти, откупени са картини на стойност 20 000 лв.³⁴, а художничката получава поръчки за три нови портрета за 60 000 лв.³⁵.

Вернисажът е добра прелюдия към Българската етнографска изложба в Хелзинки (24.11.–12.12.1937), покровителствана отново от президентшата Калио и открита с реч на министър Ханула. Аранжирана от Народния етнографически музей и лично от директора му Христо Вакарелски³⁶, тя съдържа шевици и ювелирни изделия, които впечатляват местната публика³⁷.

³³ Olga Schehanova-Schischkova. Strindbergin taidesalonki, Helsinki, lokakuu 1937 / Salon Strindberg, Helsingfors, oktober 1937. Helsinki, 1937.

³⁴ Около 2600 днешни лева (1300 евро) – бел. рег.

³⁵ *Вестник на жената*, № 707, 17 ноем. 1937; *Куатурен преглед*, 1937, № 3, с. 11; ДА - Търговище, ЧП 493. 60 000 лв. са около 8000 днешни лв. (4000 евро) – бел. рег.

³⁶ Организирана е по покана на проф. В. И. Мансика. Вакарелски се запознава с етнографите Пюйони Вахтер, Адалберт Хемелайнен и ас. Кустоа Вилкуна, а на връщане гостува в Тарту (Естония) на проф. Оскар Лоорци (Вакарелски, Хр. Моят път към и през етнографията. София: УИ, 2002, с. 109).

³⁷ *Куатурен преглед*, 1937, № 4, с. 21. Тези български прояви в Хелзинки активизират двустранните културни контакти в следващите години: проф. В. И. Мансика издава книга за България; сп. „Фински воин“ посвещава тематичен брой на 60 г. от Руско-турската война и превежда разкази от Й. Йовков и Елин Пелин (март 1938); сп. „Нуори каруала“ и в-к „Helsingin Sanotau“ публикуват очерци на поета Ари Сурака (Ari Suraka) (1938); оперната певица Раля Тончева и пианистката Маргарита

greatly impressed the local public⁴¹ with its embroidery and jewellery.

In December 1938, Radio Helsinki broadcast a concert of Bulgarian folk songs performed by Yurdan Stoyanov and accompanied on the piano by Olga Shehanova. The concert was followed by a reception at the Bulgarian Consulate General.⁴² On the next day, the Stoyanov-Shehanova duo, dressed in traditional costume, gave a concert at the small hall of the Conservatory where they performed Bulgarian folk songs arranged by Dobri Christov, Dimitar Popivanov, Todor Hadzhiev, Andrey Stoyanov, Parashkev Hadzhiev and others, annotated in Finnish. The concert was repeated for the Russian community.⁴³

Shehanova's exhibitions in three other Finnish cities were made possible thanks to the social groups to which she and her husband had access. They focused primarily on the Russian-speaking population and the eastern part of the country bordering on Russia. The

⁴¹ *Kulturen pregled*, 1937, no. 4, p. 21. These Bulgarian exhibitions in Helsinki boosted bilateral cultural contacts over the next few years: Prof. V.I. Mansikka published a book about Bulgaria; the journal [*Finnish Soldier*] devoted a special issue to the 60th anniversary of the Russo-Turkish War that led to Bulgaria's liberation from Ottoman rule, and translated short stories by Bulgarian writers Yordan Yovkov and Elin Pelin (March 1938); the journal *Nuori Karijala* and the newspaper *Helsingin Sanomat* published essays about Bulgaria by the poet Ari Suraka (1938); the opera singer Ralya Toncheva and the pianist Margarita Kochanova performed classical arias and Bulgarian folk songs at the Chopin Concert Hall in Helsinki (May 1939) (*Kulturen pregled*, 1938, no. 3, p. 9; no. 4, p. 9; 1939, no. 5, p. 11; TsDA, f. 1477K, op. 1, a.e. 188, l. 16-24; cf. Bozhkov, D. Priyatelska Finlandiya. 110 finlandski vestnitsi pishat za Balgariya [Friendly Finland. 110 Newspapers Write about Bulgaria]. BIA-NBKM [Bulgarian Historical Archive at the "St. Cyril and Methodius" National Library], f. 849, op. 1, a.e. 3004, l. 87).

⁴² *Kulturen pregled*, 1938, no. 12, p. 7; TsDA, f. 176K, op. 20, a.e. 285, l. 1; op. 1, a.e. 285, l. 1. In December 1938 again, Pantcho Vladiguerov played on Radio Helsinki. At the end of the 1930s the Bulgarian Consulate General was housed in the office of the company Kuusinen Oy in Aleksanterinkatu 46, in the very centre of Helsinki. The company owned one of the best-known men's fashion chain stores as well as a clothing factory in Tampere; its director, Kalle Kuusinen, was Bulgarian honorary consul in Finland from 1937 to 1942 (editor's note).

⁴³ TsDA, f. 176K, op. 20, a.e. 285, l. 1.

През декември 1938 г. Радио Хелзинки излъчва концерт на български народни песни, изпълнени от Юрган Стоянов под акомпанимента на пиано на Олга Шеханова. Той е последван от прием в Българското генерално консулство³⁸. Ден след това дуото Стоянов - Шеханова, облечени с традиционни носии, се изявява в малкия салон на Консерваторията с програма от български фолклорни песни, аранжирани от Добри Христов, Димитър Попиванов, Тодор Хаджиев, Андрей Стоянов, Парашкев Хаджиев и др. и аотирани на фински. Същият концерт е повторен и през руската колония³⁹.

Изложбите на Шеханова в провинциалните градове стават възможни благодарение на социалните мрежи, в които се включват тя и съпругът ѝ. Основният фокус в тях са руското население и източната част на страната, граничеща с Русия. Сериозен принос за осъществяване на идеята имат художественият критик проф. Оконен (Onni Okkonen), който присъства на откриването на изложбата на Шеханова в Хелзинки, и проф. В. И. Маника. Дватама са рагетели за подържането на народните традиции в родната си Карелия и са членове на едноименното дружество.

През пролетта на 1938 г., вероятно по съвет от почетния консул на България Кале Ухо Петер Кусинен (Kalle Juho Petter Kuusinen) - дизайнер и търговец, Шеханова открива изложба в Тампере (Тамерфорс). Освен собственик на веригата модни магазини, той е известен дарител, патрон на Финската културна фондация. Чрез националните сложети на картините си Шеханова запознава публиката с българското изкуство⁴⁰.

Втората изложба във Виборг (Viborg, Viipuri) е уредена

та Кочанова изпълняват класически арии и български народни песни в столицната концертна зала „Шопен“ (май 1939) (*Куатурен преглед*, 1937, № 3, с. 9; 1938, № 4, с. 9; 1939, № 5; ЦДА, ф. 1477К, оп. 1, а.е. 188, л. 16-24; срв. Божков, Д. Приятелска Финландия. 110 финландски вестници пишат за България. (БИА - НБКМ, ф. 849, оп. 1, а.е. 3004, л. 87).

³⁸ *Куатурен преглед*, 1938, № 4, с. 7; ЦДА, ф. 176К, оп. 20, а.е. 285, л. 1. През декември с.г. в Радио Хелзинки свири Панчо Владигеров.

³⁹ ЦДА, ф. 176К, оп. 20, а.е. 285, л. 1.

⁴⁰ ЦДА, ф. 176К, оп. 20, а.е. 286, л. 3.

art critic, Prof. Onni Okkonen, who had attended the opening of Shehanova's exhibition in Helsinki, and Prof. V.I. Manikka contributed significantly to their realisation. Both were deeply committed to maintaining folk traditions in their native Carelia and were members of the Karelia association.

In the spring of 1938 Shehanova opened an exhibition in Tampere (Tammerfors), probably on the advice of the honorary consul of Bulgaria, Kalle Juho Petter Kuusinen, a designer and trader. As previously mentioned, he was the owner of a chain of fashion stores; he was also a well-known philanthropist and patron of the Finnish Cultural Foundation. Shehanova introduced the local public to Bulgarian art through the national themes of her paintings.⁴⁴

Shehanova's third exhibition in Finland, in Viborg (Viipuri), was arranged by Prof. V.I. Mansikka, who was born in this Carelian city and kept in contact with the local artists' association (Viipurin Taiteilijaseura). Founded in 1930 with the aim of preserving the Carelian cultural heritage, it organized plein-air and encouraged members to incorporate folk motifs into their works. Shehanova was also assisted by the Viborg Art School.⁴⁵ In the city she met local artists and cultural figures and gave a public talk about Bulgarian national art and folk motifs in her work.⁴⁶

In May 1939 Shehanova exhibited her paintings in Pori (Björneborg) at the invitation of the Pori Arts and Crafts Association (Porin Taide- ja taideteollisuusyhdistys). Founded in 1907, it organised exhibitions and had its own museum.⁴⁷ The Bulgarian artist's fourth exhibition in Finland received good reviews from the local press, and her painting *The Lady in Violet* (also known as *Grandmother's Dress*) was purchased by the Pori art museum, and is to be found today in the Satakunta Museum in Pori.⁴⁸

⁴⁴ TsDA, f. 176K, op. 20, a.e. 286, l. 3.

⁴⁵ The future well-known artist Eva Kristina Cederström (1909-1995) was studying and exhibiting her work there in this period.

⁴⁶ TsDA, f. 176K, op. 20, a.e. 286, l. 3.

⁴⁷ Kulturen pregled, vol. 3, no. 5, May 1939, p. 11; TsDA, f. 1477K, op. 1, a.e. 188, l. 16-24.

⁴⁸ I would like to thank Ms. Johanna Jakomaa from the Satakunta Museum, where the Association's archive is kept, and Ms. Anni Saisto from the Pori

от проф. В. И. Мансика (V. I. Mansikka), който е родом от карелския град и поддържа връзки с местното Дружество за поддържане на изкуството (Viipurin Taiteilijaseura). Основано през 1930 г., то цели да съхрани културното наследство на карелците, организира пленери, насърчава членовете си да влият в произведенията си фолклорни мотиви. На Шеханова съдейства и Выборгското художествено училище⁴¹. В града тя се запознава с местни художници и културни дейци, говори пред публиката за националното изкуство и фолклорните мотиви в творчеството си⁴².

През май 1939 г. Шеханова гостува със свои картини в Пори (Бьорнеборг) по покана на Асоциацията за изящни и приложни изкуства (Porin Taide- ja taideteollisuusyhdistys). Създадена през 1907 г., тя организира изложби и има собствен музей⁴³. Четвъртата изложба на българката във Финландия е посрещната с добри отзиви от местния печат, а картината ѝ „Бабината рокля“ е откупена от местната Художествена галерия, където се съхранява понастоящем⁴⁴.

Изкуство по време на война

След ноември 1939 г., след изтичане на мандата на Г. Шишков, семейството напуска прибалтийските страни, без да прекъсне контактите си със свои приятели до 70-те години⁴⁵.

⁴¹ Там в този период учи и излага своите картини бъдещата известна художничка Ева Кристина Седерстрьом (Eva Kristina Cederström) (1909-1995).

⁴² ЦДА, ф. 176К, оп. 20, а.е. 286, л. 3.

⁴³ *Културен преглед*, III, № 5, май 1939, с. 11; ЦДА, ф. 1477К, оп. 1, а.е. 188, л. 16-24.

⁴⁴ Изказвам благодарност на г-жа Йохана Якомаа (Johanna Jakomaa) от Satakunta Museum, съхраняващ архива на Асоциацията, и на г-жа Анни Саисто (Anni Saisto) от Музея на Пори, които ми дадоха нужните сведения през февруари 2019 г. Картината „Бабината рокля“ е излагана в ОХИ под наименование „Момиче във виолетово“. Тя фигурира до днес под второто име в каталога на Satakunta Museum. (ЦДА, ф. 176К, оп. 20, а.е. 286, л. 3).

⁴⁵ През юни – септември 1970 г. сем. Шишкови гостува на свои приятели във Финландия (Заверени копия на гранични контролни листове. (Архив на КРДОПБГДСРБНА (Комгос).

Art in Wartime

After November 1939, when Georgi Shishkov's diplomatic assignment in Helsinki ended, the family left the Baltic countries but kept in touch with friends there until the 1970s.⁴⁹

In January 1941 the family arrived in Cologne, at the Bulgarian Consulate General. Although it was wartime, Germany was a good cultural scene for the realisation of Shehanova's ambitions. There she contacted the Association of German Women Artists (Schaffens Gemeinschaft deutscher Künstlerinnen, GEDOK), which helped her to organize her next solo exhibition.⁵⁰ The exhibition was well received and the public especially liked her tempera paintings.⁵¹

In 1942 Shehanova continued painting, encouraged by the recognition she received from local art institutions and having found a favourable environment for plein-air and depiction of scenic and rustic themes. According to her husband, "She [was] increasingly turning out to be an accomplished artist with the self-confidence and awareness that she was such."⁵² As a result, she held a solo exhibition in Sofia in March–April 1944.

At the end of the war, the family was sent to a camp for foreigners in Germany (15th September 1944–15th April 1945) because of Shishkov's refusal to collaborate with Alek-

Art Museum, who gave me the necessary information in February 2019. The painting *Grandmother's Dress* had been exhibited previously at a general art exhibition in Bulgaria under the title *Girl in Violet*, the title under which it is still listed in the catalogue of the Satakunta Museum (TsDA, f. 176K, op. 20, a.e. 286, l. 3).

⁴⁹ In June–September 1970 the Shishkovs visited friends in Finland (Certified copies of border control forms. Archive of the Committee for Disclosing the Documents and Announcing Affiliation of Bulgarian Citizens to the State Security and Intelligence Services of the Bulgarian National Army [Comdos]).

⁵⁰ Haucke, K. *Die bulgarische Malerei der Gegenwart [Zu den Kunstausstellungen der Maler Konstantin Garner in München, Olga Shehanova-Shishkova in Köln. Stojan Wassilev in Frankfurt a. M.]*. Getr. Eckart, 1942, pp. 354–355. This association (founded in 1926) was the oldest and largest network of artists in Europe.

⁵¹ *Jahrbuch der Deutsch-Bulgarischen Gesellschaft*, 1942, p. 467.

⁵² TsDA, f. 1477K, op. 1, a.e. 188, l. 30.

През януари 1941 г. съпрузите пристигат в Кьолн, в Българското генерално консулство. Макар и във военно време, Германия е добро културно пространство за реализиране амбициите на българката. Там Шеханова се свързва с Асоциацията на германските художнички (Schaffen Gemeinschaft deutscher Künstlerinnen), която я подпомага при откриването на поредната ѝ самостоятелна изложба⁴⁶. Публиката особено харесва нейните картини, изпълнени с темперни бои⁴⁷.

През 1942 г. Шеханова продължава да рисува, окуражена от признанието на местните художествени институции и намерила благоприятна среда за пленери и изобразяване на природни и рустикални сюжети. Според съпруга ѝ, „тя все повече почва да се очертава като завършен художник със сигурността и съзнанието на такъв“⁴⁸. В резултат през март – април 1944 г. е подредена нейна самостоятелна изложба в София.

В края на войната, поради отказа на Шишков да сътрудничи на Заграничното правителство на Ал. Цанков, семейството е изпратено в лагер за чужденци (15.09.1944–15.04.1945). Останали без средства, двамата продават личните си вещи, подложени са на „несгоди, озорчения, лишения“. Освобождават ги съюзните окупационни войски и едва през 1946 г. се завръщат в България⁴⁹.

⁴⁶ Haucke, Kurt. *Die bulgarische Malerei der Gegenwart [Zu den Kunstausstellungen der Maler Konstantin Garner in München, Olga Shechanowa-Schischkova in Köln. Stojan Wassilev in Frankfurt a. M.]*. // *Getr. Eckart*, 1942, S. 354–355. Асоциацията (1926) е най-старата и голяма художествена мрежа в Европа.

⁴⁷ *Jahrbuch der Deutsch-Bulgarischen Gesellschaft*, 1942, p. 467.

⁴⁸ ЦДА, ф. 1477К, оп. 1, а.е. 188, л. 30.

⁴⁹ ЦДА, ф. 477, оп. 1, а.е. 4838, л. 1; Слово на Любен Маслинков, 1975. Кадрово досие на Олга Шеханова-Шишкова. (Ведомствен архив на СБХ).

sandar Tsankov's Bulgarian government-in-exile which had been established in Vienna after the communist-backed coup of 9th September 1944 in Bulgaria. Left without any means, the couple sold their personal belongings and were subjected to 'hardship, distress and privation'. They were liberated by the Allied occupation forces and returned to Bulgaria by 1946.⁵³

In the 'People's Republic'

It is difficult to guess why the Fatherland Front government did not repress the Shishkovs and seize their property;⁵⁴ on the contrary, in 1947 it conferred the Dame Cross of the Order of Civil Merit on Shehanova.⁵⁵

However, in 1946 she was expelled from the Union of Bulgarian Artists on the pretext that she had not attended the Union's meetings. This meant that she was doomed to a future of unemployment and the impossibility of obtaining painting materials.⁵⁶ It was not until 1949 that her membership was restored, and although she was a member of the Union's Painting Section,⁵⁷ in the following decades she did not appear among the Union's select 'favoured' artists and suffered acute financial hardship. In the early 1950s, hoping to alleviate her situation, she had tried in vain to negotiate the purchase of

⁵³ TsDA, f. 1477K op. 1, a.e. 4838, l. 1; Speech of Lyuben Maslinkov, 1975. Personnel file of Olga Shehanova-Shishkova. Departmental Archive of the Union of Bulgarian Artists.

⁵⁴ Two apartments in Sofia (TsDA, f. 477, op. 1, a.e. 4838, l. 7). This was probably because of Georgi Shishkov's activity during the war in protecting the Bulgarians in Ukraine. Shishkov was instrumental in the conclusion of a Bulgarian-German agreement and in the release of local Bulgarians from labour camps in Germany and their departure for Bulgaria (Hadzhiyski, M. *Pusta chuzdha chuzhbina* [Damned alien foreign countries]. Sofia: Christo Botev, 1994, pp. 254–255).

⁵⁵ Curriculum vitae, 3 December 1951, 27 March 1966. Personnel file of Olga Shehanova-Shishkova. Departmental Archive of the Union of Bulgarian Artists.

⁵⁶ TsDA, f. 133, op. 3, a.e. 9, l. 63. The Union 'purged' other women artists in a similar way (TsDA, f. 133, op. 7, a.e. 24, l. 1–100; a.e. 40, l. 210–213; op. 3, a.e. 9, l. 7–9, 14, 33–35, 63).

⁵⁷ TsDA, f. 133, op. 8, a.e. 80, l. 6; op. 9, a.e. 67, l. 24.

Shehanova in the exhibition hall, Pori, 1939.

Source: DA - Targovishte, ChP 493.

Шеханова в изложбена зала, Пори, 1939 г.

Източник: ДА - Търговище, ЧП 493

**ОЛГА ШЕХАНОВА
ШИШКОВА**

**ГАЛЕРИЯ—ЛЕВСКИ 11
1. X.—31. X. 1963 г.**

Invitation for Olga Shehanova-Shishkova's exhibition in Sofia, 1963.

Source: TsDA, f. 1477k, op. 1, a.e. 188, l. 33.

Покана за изложбата на Шеханова, 1963 г.

Източник: ЦДА, ф. 1477К, оп. 1, а.е. 188, л. 33

her paintings by state institutions.⁵⁸ She later accepted various commissions from the Union of Bulgarian Artists (UBA) that were often incompatible with her artistic nature: she made street decorations for the celebrations of 9th September (the date of the communist-backed coup in Bulgaria in 1944) and for 1st May celebrations, she decorated the pavilions at the Plovdiv Fair, painted the murals of the Preslav church and the stained glass of the Shipka church – all assignments below her artistic soul.⁵⁹ From the end of the 1940s onwards, when the so-called Socialist Realism was imposed on artists, Shehanova visibly strove to adapt to the new artistic conjuncture. In 1947 she painted a portrait of communist leader Georgi Dimitrov, and in 1950 applied for participation in the Exhibition for Peace with the painting Stalin, which the panel of judges rejected because of the lack of typification of the figures in it.⁶⁰ In the 1960s she completed several compositions about the so-called youth brigade (voluntary labour) movement,⁶¹ about women factory weavers and about the decorated worker Nayda Mancheva.⁶² In the 1960s and 1970s she fulfilled commissions from the Committee for Cultural Relations Abroad, painting portraits of Panayot Hitov (1961), Ivan Vazov (1971), and Kolyo Ficheto (1976).⁶³

⁵⁸ Actress Nevena Buyuklieva's portrait as Mary Stuart in the eponymous play, which was painted for the General Art Exhibition in 1949, was not purchased by the Museum of the National Theatre on various pretexts until 1953 (TsDA, f. 303, op. 6, a.e. 19, l. 229, 273).

⁵⁹ TsDA, f. 117, op. 40, a.e. 1581, l. 3–8.

⁶⁰ TsDA, f. 133, op. 7, a.e. 23, l. 68–69.

⁶¹ *Kartini ot edno darenie. Olga Shehanova/Paintings Donated. Olga Shehanova*. Catalogue. Targovishte Art Gallery, Pasat press, no date and place of publication.

⁶² Nayda Mancheva (1921–2016) was a worker at the Osmi Mart Textile Factory in Sofia, where she operated 105 mechanical looms on her own. For this “labour feat”, she was awarded the title “Hero of Socialist Labour”, sat in four parliaments, and was a member of the Sofia Committee of the Bulgarian Communist Party.

⁶³ DA – Targovishte, ChP 493. Panayot Hitov (1830–1918) was an eminent Bulgarian revolutionary. In 1867 he and his band of revolutionaries crossed the River Danube and made their way across almost all of Northern Bulgaria, fighting numerous battles with the Turks. Ivan Vazov (1850–1921)

В „народната република“

Трудно е да се предположи защо ОФ властта не репресира сем. Шишкови и не посяга на имуществото му⁵⁰, а напротив – награждава Шеханова с орден Дамски кръст (1947)⁵¹.

За сметка на това обаче тя е изключена от СБХ (1946) под предлог, че не е посещавала съюзните събрания и това я обрича на безработица и невъзможност да си набавя материали за рисуване⁵². Членството на Шеханова е възстановено едва през 1949 г. В последвалите десетилетия, макар да се числи към Секция „Живопис“⁵³, тя не попада сред „фаворизираните“ автори на Съюза и изпада в остра материална нужда. В началото на 50-те години безрезултатно преговаря за откупуване на нейни картини от гържавни институции⁵⁴. Впоследствие приема различни задания от СБХ, често несъвместими с творческия ѝ натюрел: изработва улична украса за 9 септември и 1 май, декорира палатите на Пловдивския панаир, зографисва Преславската църква и стъклописа на Шипченския храм⁵⁵. От края на 40-те години, когато на художниците е наложен т.нар. социа-

⁵⁰ Два апартамента – на ул. „Иван Асен II“ № 6 и „Н. Николаевич“ (дн. „Цариградско шосе“) № 5. (ЦДА, ф. 477, оп. 1, а.е. 4838, л. 7). Вероятно е това да се дължи на активността на Г. Шишков по време на войната в защита на българите в Украйна. Той съдейства за сключването на българо-германска спогодба и на местни българи да бъдат освободени от трудови лагери в Германия и да заминат за България (Хаджийски, М. Пуста чужда чужбина. София: Хр. Ботев, 1994, с. 254–255).

⁵¹ Автобиография, 3.12.1951, 27.03.1966. Кадрово досие на Олга Шеханова-Шишкова (Ведомствен архив на СБХ).

⁵² ЦДА, ф. 133, оп. 3, а.е. 9, л. 63. По подобен начин творческата организация прави „чистка“ и на други художнички (Тодорка Бурова, Бистра Винарова, Хилда Харитоновна и др.) (ЦДА, ф. 133, оп. 7, а.е. 24, л. 1–100; а.е. 40, л. 210–213; оп. 3, а.е. 9, л. 7–9, 14, 33–35, 63).

⁵³ ЦДА, ф. 133, оп. 8, а.е. 80, л. 6; оп. 9, а.е. 67, л. 24.

⁵⁴ Портретът на Невена Булюклиева в ролята на Мария Стюарт от едноименната постановка, рисуван за ОХИ през 1949 г., не е откупен от Музея на Народния театър под различни предлози до 1953 г. (ЦДА, ф. 303, оп. 6, а.е. 19, л. 229, 273).

⁵⁵ ЦДА, ф. 117, оп. 40, а.е. 1581, л. 3–8.

It is not clear why Shehanova did not participate in any of the exhibitions of women artists on the occasion of 8th March (1956–1970) organised by the UBA, although many of the old members of the Women Artists' Section at the BAUW took part in them.⁶⁴

In her UBA character references, Shehanova was described in a standard but well-meaning way: as 'modest, patriotic, extremely diligent', immune to the temptations of modernism, painting in a realist and impressionist style.⁶⁵ With the approval of the UBA management, some of her paintings were included in representative exhibitions in New York, Belgrade, France, Britain and Latvia. It was probably Shehanova's loyalty to the regime that motivated the UBA to nominate her for the Order of Cyril and Methodius for her 80th anniversary and active creative activity (1975),⁶⁶ as well as to be guarantors for her trips to Italy (1967) and Finland (1970).⁶⁷

Productive until late in life, Shehanova gave up neither plein-

was a Bulgarian poet, writer and playwright known as "the patriarch of Bulgarian literature". Member of the Bulgarian Academy of Sciences and minister of public education (1897–1899). Member of three parliaments, Kolyo (Nikola) Ficheto (1800–1881) was a famous Bulgarian builder, architect and sculptor who designed and built some of the most beautiful Bulgarian churches in the second half of the 19th century in Svishtov, Dryanovo, Tarnovo, the Kilifarevo monastery and elsewhere, as well as the Stone Bridge over the Yantra river at Byala and the Covered Bridge in Lovech.

⁶⁴ Nazarska, G. *Sektsiyata na hudozhnichkite kam Druzhestvoto na bulgarkite s vishe obrazovanie (1944–1950)* [The Section of Women Artists at the Bulgarian Association of University Women (1944–1950)]. In: Malinova, L., K. Yordanova and M. Dimitrova, eds. *Zhenite v bulgarskata literatura i kultura* [Women in Bulgarian literature and culture]. Sofia: Universitetsko izdatelstvo "Sv. Kliment Ohridski", 2018, 418–426.

⁶⁵ Personnel file of Olga Shehanova-Shishkova. Departmental Archive of the Union of Bulgarian Artists.

⁶⁶ TsDA, f. 117, op. 40, a.e. 1581, l. 1–2; Curriculum vitae, 1975. Personnel file of Olga Shehanova-Shishkova. Departmental Archive of the Union of Bulgarian Artists.

⁶⁷ Certified copies of border control forms. Archive of the Committee for Disclosing the Documents and Announcing. Affiliation of Bulgarian Citizens to the State Security and Intelligence Services of the Bulgarian National Army (Comdos).

листически реализъм, Шеханова забележимо се стреми да се адаптира към новата творческа конюнктура. През 1947 г. рисува портрет на Г. Димитров, а през 1950 г. се явява на Изложбата за мира с картината „Сталин“, която журито отхвърля заради липса на типизация на фигурите⁵⁶. През 60-те години завършва няколко композиции за бригадирското движение⁵⁷, за работничките тъкачки и за оргеноноската Найда Манчева, а през 60-те – 70-те години изпълнява поръчки на Комитета за културни връзки с чужбина, приготвяйки портрети на Панайот Хитов (1961), Иван Вазов (1971) и Кольо Фичето (1976)⁵⁸.

Неясно защо Шеханова (решава да) не участва в нито една изложба на жените художнички по случай 8 март (1956–1970), курирани от СБХ, макар че там се изявяват много от старите членки на Секцията към ДБВО⁵⁹.

В служебните ѝ характеристики Шеханова е описвана от СБХ стандартно, но добронамерено – като „скромна, родолюбива, крайно трудолюбива“, неподдаваща се на съблазните на модернизма, рисуваща като реалист и импресионист⁶⁰. Със санкция на ръководството отделни нейни творби са включвани в представителни изложби в Ню Йорк, Белград, Франция, Англия и Латвия. Вероятно лоялността на Шеханова към режима мотивира казионната организация да я предложи за награждаване с орден „Кирил и Методий“ по случай нейната 80-годишнина и

⁵⁶ ЦДА, ф. 133, оп. 7, а.е. 23, л. 68–69.

⁵⁷ Николаева, А. (съст.) *Картини от едно дарение. Олга Шеханова-Шишкова*. Каталог. ХГ „Никола Маринов“ Търговище, Пасат прес, [2012].

⁵⁸ ДА – Търговище, ЧП 493.

⁵⁹ Назърска, Ж. *Секцията на художничките към Дружеството на българките с висше образование (1944–1950)*. // Малинова, Л., Кр. Йорданова, М. Димитрова, съст. *Жените в българската литература и култура*. София: УИ, 2018, с. 418–426.

⁶⁰ Кадрово досие на Олга Шеханова-Шишкова (Ведомствен архив на СБХ).

air painting (she painted on Mount Vitosha, in the Rila,⁶⁸ Pirin, Rhodope and Balkan mountains, and at the seaside) nor her favourite genres: landscapes, interiors, and still lifes. She was sentimentally connected to a number of picturesque Bulgarian towns, such as Karlovo, Koprivshitsa, Panagyurishte, Balchik, Sozopol, Nesebar and Samokov, and often depicted their colours, human energy and traditional architecture.⁶⁹

In the second half of the 20th century Shehanova had solo exhibitions in Sofia (1947, 1963, 1964)⁷⁰ and Plovdiv (1966⁷¹). Her tenth solo and anniversary exhibition in Sofia (1975) was visited by many admirers of her art, who praised her primarily for her realistic style; visitors included the Shishkov family's friends Kresa Zlatarska-Todorova, Dimo Kazasov, Dobromir Chilingirov, and Mihail Arnaudov.⁷²

Olga Shehanova-Shishkova passed away in Sofia on 10th November 1978. After her death her husband Georgi Shishkov donated

⁶⁸ It is quite likely that the Shehanov sisters had contacts with Peter Deunov's Universal White Brotherhood – a spiritual movement, which regarded the Rila mountains as a sacred place: Dr. Elena Shehanova agreed to act as an expert witness at the trial for the murder of the wife of Universal White Brotherhood adherent Lyubomir Lulchev (1928), and in the 1930s treated other followers of Deunov at the Karlukovo mental clinic; Olga had a long-lasting interest in plein-air painting in the high parts of Rila, where the Brotherhood held its annual summer camp (1929–1967). Her still lifes abound in flowers and plants that were recommended as curative by Deunov.

⁶⁹ *Kartini ot edno darenie. Olga Shehanova/Paintings Donated. Olga Shehanova.*

⁷⁰ Pandurski, V. *Izlozhben svyat* [Exhibition World]. Review of the solo exhibitions of Evgeni Poptoshev, Dimitar Buchinski, Stoyan Rangelov, and Olga Shehanova-Shishkova, and of the exhibition *100 years Bulgarian periodical press. Tsarkoven vestnik*, vol. 48, no. 32–33, 1947, pp. 8–9; TsDA, f. 1477K, op. 1, a.e. 188, l. 32; TsDA, f. 117, op. 40, a.e. 1581, l. 3–6.

⁷¹ TsDA, f. 1477K, op. 1, a.e. 188, l. 52; TsDA, f. 117, op. 40, a.e. 1581, l. 3–6.

⁷² Reviews of the exhibition, January 1976. DA – Targovishte, ChP 493. Dimo Kazasov (1886–1980), Bulgarian politician and journalist. Member of four parliaments. Minister of railways (1923–1924) and minister of propaganda (1944–1947); Mihail Arnaudov (1878–1978), folklorist, historian, ethnographer, member of the Bulgarian Academy of Sciences, Doctor honoris causa of the universities of Heidelberg and Münster. Professor at Sofia University and its rector (1935–1936). Director of the National Theatre (1926). Minister of public education (1944).

активна творческа дейност (1975)⁶¹, както и да гарантира за нея при пътуванията ѝ в Италия (1967) и Финландия (1970)⁶².

Продуктивна до преклонна възраст, Шеханова не изоставя нито техниката на пленера (рисува на Витоша, в Рила⁶³, Пирин, Родопите и Стара планина и на морето), нито обикнатите си жанрове пейзаж, екстериор и натюрморт. Сантиментално свързана със селища като Карлово, Копривщица, Панагюрище, Балчик, Созопол, Несебър и Самоков, тя често претворява техните багри, звуци, човешка енергия и архитектурен облик⁶⁴.

През втората половина на XX в. представя самостоятелни изложби в София (1947, 1963, 1964)⁶⁵ и Пловдив (1966)⁶⁶. Десетата ѝ самостоятелна и юбилейна изложба в столицата (1975) е открита от Любен Маслинков и е посетена от много почитатели, които изказват възхищението си предимно от реалистичната линия на творбите ѝ. Сред тях са се-

⁶¹ ЦДА, ф. 117, оп. 40, а.е. 1581, л. 1–2; Автобиография, 1975. Карлово досие на Олга Шеханова-Шишкова. (Ведомствен архив на СБХ).

⁶² Заверени копия на гранични контролни листове. (Архив на КРДОПБГДСРСБНА (Комгос).

⁶³ Може да се предположи, че сестрите Шеханови са имали връзки с Бялото братство: г-р Елена Шеханова приема да е вещо лице в делото за убийство на съпругата на Любомир Лулчев (1928), а през 30-те години лекува членове на Братството в Карлуковската психиатрична клиника; Олга показва траен интерес към пленери във високите части на Рила, където ежегодно Братството провежда летния си лагер (1929–1967). В натюрмортите ѝ присъстват много цветя и растения, препоръчвани от Дънов като лековити.

⁶⁴ Николаева, А. (съст.) *Картини от едно дарение. Олга Шеханова-Шишкова*. Каталог. ХГ „Никола Маринов“ Търговище, Пасат прес, [2012]

⁶⁵ Пандурски, В. „Изложбен свят“. Отзив за самостоятелните изложби на Евгени Поптошев, Димитър Бучински, Стоян Рангелов, Олга Шеханова-Шишкова и за изложбата „100 години български периодичен печат“. // *Църковен вестник*, XLVIII, 1947, № 32–33, с. 8–9; ЦДА, ф. 1477K, оп. 1, а.е. 188, л. 32; ЦДА, ф. 117, оп. 40, а.е. 1581, л. 3–6.

⁶⁶ ЦДА, ф. 1477K, оп. 1, а.е. 188, л. 52; ЦДА, ф. 117, оп. 40, а.е. 1581, л. 3–6.

162 paintings, a grand piano, and three albums to the Nikola Marinov Art Gallery in Targovishte.⁷³

* * *

Olga Shehanova-Shishkova's life and career path was representative of women artists of her generation throughout Europe. They were born in the 1890s, when few art schools and academies admitted female students, but built their careers in the first seven decades of the 20th century, when the situation had changed significantly. It was precisely this generation which broke through the glass ceiling of social stereotypes and institutional mechanisms, paving the way for the broad entry of women into art, their permission to work in the 'high' genres, and fully-fledged socialisation of their artworks.

Shehanova was a product of the Bulgarian artistic school, but she learned a lot from her interaction with her foreign teachers at the State Art School and with her relatives and acquaintances who were occupied with art in Russia. These cultural interactions became even more intensive during her stay in the Baltic Sea region in the 1930s and 1940s, where she joined the existing artistic scenes and took part in artistic exchanges. Although these conditions did not have a significant impact on her style, they stimulated her to participate actively in the 'export' of art and in the commercialisation of works of art. With five solo exhibitions abroad, Shehanova is one of the most productive Bulgarian artists who made their way into the international market. It is interesting that although she worked for some 15 years in an environment that spanned nations, this Bulgarian artist built her reputation on a 'national' style and on the depiction of the native as a means of expression.

Shehanova is an important figure in Bulgarian art not only as an artist. She was among the first to apply feminist ideas to the professional field by co-founding the Women Artists' Section at the BAUW. She realized how important this activity was while she lived abroad, where the self-organisation and activity of women in Latvia, Estonia

⁷³ Vladimirova, Y. Izlozhba na Olga Shahanova shte bade pokazana v Hudozhestvenata galeriya v Targovishte [Olga Shahanova exhibition to be shown at Art Gallery in Targovishte]. *Fokus*, 17 May 2012; Nikolaeva, Olga Shehanova-Shishkova, p. 161.

мейните приятели Креса Златарска-Тодорова, Димо Казасов, Добромир Чилингиоров и Михаил Арнаутов⁶⁷.

Олга Шеханова умира в София на 10.11.1978 г. След смъртта ѝ Г. Шишков дарява 162 картини, роял и три албума на ХГ „Н. Маринов“ - Търговище⁶⁸.

* * *

Жизненият и творческият път на Олга Шеханова-Шишкова е представителен за жените в изкуството от нейното поколение в цяла Европа. Те са родени през 90-те години на XIX в., когато малко от художествените училища и академии приемат представителки на „втория пол“, но правят своята кариера през първите седем десетилетия на следващия век, когато условията се променят съществено. Именно тази генерация замисля и осъществява „пробива“ на „стъкления таван“ от социални стереотипи и институционални механизми, довел до широко навлизане на жените в изобразителното изкуство, до допускането им до „високите“ жанрове в него и до пълноценна социализация на творческите им продукти.

Шеханова е възпитаничка на българската художествена школа, но заимства от общуването със своите преподаватели чужденци в Рисувалното училище и от близките си роднини и познати, занимаващи се с изкуство в Русия. Тези културни взаимодействия стават още по-интензивни по време на престоя ѝ в Прибалтика през 30-те - 40-те години на XX в., където тя се включва в съществуващите художествени мрежи и участва в артистичния обмен. Ако и тези условия слабо да повлияват на нейния художествен стил, те я стимулират за активно включване в „износа“ на изкуство и в комерсиализирането на творческата продукция. С пет изложби зад граница Шеханова се нарежда сред най-продуктивните български художници, стъпили на международния пазар. Интересно е, че

⁶⁷ Отзиви за изложбата, 01.1976. (ДА - Търговище, ЧП 493).

⁶⁸ Владимiroва, Й. Изложба на Олга Шаханова ще бъде показана в Художествената галерия в Търговище. // *Фокус*, 17 май 2012; Николаева, А. Цит. съч., с. 161.

and Germany were breaking down social prejudices and opening up artistic 'spaces' to them. In Finland, conversely, she found that women artists had the same difficulties as their counterparts in Bulgaria.⁷⁴

Last but not least, Shehanova's life is a good example of the difficulties involved in the social modernisation of her own profession. Although she was an academy-trained artist, the young woman quit her job as a teacher, preferring the status of a 'painting housewife' and the support of her liberal-minded husband. Even though she was well-positioned in a commercial environment, she continued to work in the so-called women's genres (portraits, still lifes and landscapes), depicting 'conventional themes. Although she had mastered the 'high' art of painting she nevertheless sought the security of applied, or so-called 'low' art, throughout her career.

⁷⁴ Gaze, D., M. Mihajlovic and L. Shrimpton, eds. *Dictionary of Women Artists*, vol. 1: *Introductory Surveys. Artists, A-I*. London and Chicago: Routledge, 1997, pp. 113-115.

действайки около 15 г. в транснационална среда, българката залага на „националния“ стил и експлицирането на родното като изразно средство.

Личността на Шеханова е важна за българското изкуство не само в творчески аспект. Тя е сред първите, приложили феминистките идеи към професионалното поле чрез създаването на Секцията на художниците към ДБВО. Доколко тази дейност е важна, тя се убеждава в чужбина, където самоорганизацията и активността на жените в Латвия, Естония и Германия рушат социалните прегради и им „отварят“ артистични „пространства“. Във Финландия, напротив, забарва същите трудности, каквито имат художниците в България⁶⁹.

На последно място, биографията на Шеханова представлява добър пример за трудностите, през които минава социалната модернизация в собствената ѝ професия. Макар дипломирана художничка, младата жена напуска учителското поприще, предпочитайки статуса на „рисуваща домакиня“ и подкрепата на либерално мислещия си съпруг. Въпреки че е добре позиционирана в пазарна среда, тя продължава да работи в т.нар. женски жанрове (портрет, натюрморт, пейзаж) и с трафаретни сюжети. Независимо че владее „високото“ изкуство на живописца, през всичките години Шеханова търси и „сигурността“ на приложното („ниското“) изкуство.

⁶⁹ Gaze, D., M. Mihajlovic, L. Shrimpton, eds. *Dictionary of Women Artists: Introductory Surveys. Artists, A-I*. London, Chicago: Routledge, 1997, pp. 113-115.